

Торайғыров университетінің
ҒЫЛЫМИ ЖУРНАЛЫ

НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
Торайғыров университета

**ТОРАЙҒЫРОВ
УНИВЕРСИТЕТІНІҢ
ХАБАРШЫСЫ**

Филологиялық сериясы
1997 жылдан бастап шығады

**ВЕСТНИК
ТОРАЙҒЫРОВ
УНИВЕРСИТЕТА**

Филологическая серия
Издается с 1997 года

ISSN 2710-3528

№ 1 (2022)

Павлодар

**НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
ТОРАЙГЫРОВ УНИВЕРСИТЕТА**

Филологическая серия

выходит 4 раза в год

СВИДЕТЕЛЬСТВО

О постановке на переучет периодического печатного издания,
информационного агентства и сетевого издания

№ KZ30VPY00029268

выдано

Министерством информации и общественного развития
Республики Казахстан

Тематическая направленность

публикация материалов в области филологии

Подписной индекс – 76132

<https://doi.org/10.48081/DFDR9992>

Бас редакторы – главный редактор

Жусупов Н. К.

д.ф.н., профессор

Заместитель главного редактора

Анессова А. Ж., *доктор PhD*

Ответственный секретарь

Уайханова М. А., *доктор PhD*

Редакция алқасы – Редакционная коллегия

Дементьев В. В., *д.ф.н., профессор (Российская Федерация)*

Еспенбетов А. С., *д.ф.н., профессор*

Трушев А. К., *д.ф.н., профессор*

Маслова В. А., *д.ф.н., профессор (Белоруссия)*

Пименова М. В., *д.ф.н., профессор (Российская Федерация)*

Баратова М. Н., *д.ф.н., профессор*

Аймухамбет Ж. А., *д.ф.н., профессор*

Шапауов Ә. Қ., *к.ф.н., профессор*

Шокубаева З. Ж., *технический редактор*

За достоверность материалов и рекламы ответственность несут авторы и рекламодатели

Редакция оставляет за собой право на отклонение материалов

При использовании материалов журнала ссылка на «Вестник Торайгыров университета» обязательна

<https://doi.org/10.48081/DGDZ1673>

***М. Қ. Мұқашева¹, А. М. Картаева²**

^{1,2}Сәрсен Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан университеті,
Қазақстан Республикасы, Өскемен қ.

«АБАЙ ЖОЛЫ» ЭПОПЕЯСЫН ОҚЫТУ (Қ. БІТІБАЕВАНЫҢ ТЕХНОЛОГИЯСЫ НЕГІЗІНДЕ)

Мақалада әдіскер ұстаз Бітібаева Қанипа Омарғалиқызының әдебиеттану және әдебиетті оқыту әдістемесі ғылымына қосқан педагогикалық еңбегі сөз етіледі. Қ. Бітібаеваның М. Әуезовті мектепте оқыту туралы зерттеу еңбектеріндегі «Абай жолы» роман-эпопеясын оқытудың технологиясы, әдістемесі жан-жақты қарастырылады. Негізгі бөлімде Қ. Бітібаеваның тереңдетілген бағдарламасында берілген «Абай жолы» роман-эпопеясын тұтастай оқытудың тиімді жолдары мен әдістемесі ұсынылады. Ұстаз технологиясына түсініктеме беріліп, ролі айқындалған. Қ. Бітібаеваның «Ой тастау, ойланту, ойлау» технологиясымен «Абай жолы» роман-эпопеясын санаулы сағаттарда оқытып, тұтастай талдау барысында тиімді ұйымдастырылатын жұмыс түрлерін саралап көрсетеді. Ғылыми еңбектермен жұмыс, қосымша материалдарды қолдану, мәтінді өмірмен байланыстырудың ұстаз технологиясында өзара тығыз байланысты екендігін дәлелдейді. Ұстаздың құзырлығына бағытталған тапсырмалар үлгісін ұсынады. Қ. Бітібаеваның педагогикалық идеясын, тың ізденістерінің қазіргі оқыту жүйесіндегі маңызын айқындаған, тәжірибеде қолданудың тиімді жолдары көрсетіледі. Мақаланың қорытынды бөлімінде автор Қ. Бітібаеваның жаңашыл ізденістерін зерделей келе, тиімді әдіс-тәсілдерін іс-тәжірибесінде қолданған сабақ үлгілерін, оқушыларды зерттеушілікке жетелейтін тапсырмаларды ұсынады. Қазіргі оқыту жүйесінде Қ. Бітібаеваның технологиясының жаңашылдығы, өміршеңдігі басым және ұстаздар қауымы тәжірибелерінде қолданып келеді деп қорытындылаған.

Кілтті сөздер: технология, эпопеяны оқыту, әдіс-тәсілдер, проблемалық оқыту, көркем мәтін, образды талдау.

Кіріспе

Қанипа Бітібаева – ғұмырын ұстаздыққа арнаған, педагогика саласында өзіндік қолтаңбасын қалдырған ұлағатты ұстаз. Әдіскер ұстаз бірнеше ғылыми еңбектер мен авторлық бағдарлама жазды. Қ. Бітібаеваның «Әдебиетті оқыту әдістемесі», Абай мен Мұхтар шығармашылығын тұтастай оқытудың әдістемесін ұсынған еңбектері – әдебиеттану саласындағы қомақты зерттеулер. Тәжірибе мен әдістемені ұштастырған әдіскер ұстаз еңбектерінде оларды оқытудың әдістемесін, технологиясын ұсынды. Авторлық бағдарламасының негізінде әдебиетті әлем әдебиетінің бір бөлшегі, ұлттық құндылықтың көзі деп оқытуды қарастыра отырып, құзырлылыққа бағытталған тапсырмалар, жеке тұлғаны шығармашылыққа жетелейтін тапсырмалар үлгісін жасады.

«Біздің «Ой тастау, ойланту, ойлау» технологиямыз: бүгінгі сөз болып жүрген оқушыға субъект ретінде қарау; құзыреттіліктерді қалыптастыруға негізделген шығармашылық тапсырмалар; оқушылардың сыни тұрғыда ойлау қабілеттерін дамыту; білімді оқушылық деңгейден өнімді, шығармашылық деңгейге дейін көтеру; дарын көздерін ашу; ғылыми-іздендіру жұмыстарына баулу мәселелеріне негізделген...», – деген пікірі ұстаз технологиясының жаңашылдығын аша түседі [1, 2].

Материалдар мен әдістер

Зерттеу мәселесі бойынша ғылыми-тәжірибелік және педагогикалық еңбектерге теориялық талдау; Қанипа Омарғалиқызының «Әдебиетті оқытудың тиімді жолдары» [1], М. Әуезов шығармашылығын оқыту [2], «М. Әуезов туындыларын мектепте оқыту» [3] еңбектері зерделеніп, талдау; сайттардан ақпараттар жинақтау; ақпараттарды өңдеу, салыстыру, жүйелеу, қорытындылау әдіс-тәсілдері кеңінен қолданыс тапты.

Нәтижелер мен талқылау

Қазіргі қоғам жаһандануға түбегейлі бетбұрды, әлемдік стандарттағы жаңа технологиялардың тәжірибеге еңгізіліп жатқаны белгілі. Атап айтсақ, білім жеке тұлғаға бағытталуда және оларды табысты оқытуға жетелеуді; оқушының төрт тілдік дағдыларын дамытуды көздеп отыр. Яғни, оқушының өз бетімен шешім қабылдауына, алған білімдерін кез келген ортада қолдана алуларына, сындарлы ойлай алатын жеке тұлғаның шығармашылық қабілеттерін дамытуға бағытталады. Қ. Омарғалиқызының технологиясынан жаңашылдықты, тың ізденістерді табамыз. Ұстаздың жаңа технологиясы қазіргі таңда өміршендігін жойған емес, керісінше құндылығы арта түсуде деп айта аламыз. Оған дәлел Қ. Омарғалиқызының педагогикалық мұрасы мен ғылыми еңбектерін, жаңа технологиясын ұстаздар қауымы өз тәжірибелерінде қолданып келеді. Бұл еңбектер ұстаздар үшін бағдарламдай

болып отыр. Осы орайда, Қанипа Омарғалиқызының ұстаздық еңбек жолының бағасы өлшеусіз.

Қ. Бітібаеваның жаңа технологиясын қазіргі жаңартылған білім беру бағдарламасымен салыстыра отырып, сабақтастығына тоқталып өтсек. Заманауи білім стандартына негізделген жаңартылған бағдарламаның басым бөлігі сындарлы оқыту технологиясынан құралғандығын ескерсек, Қ. Бітібаеваның «Ой тастау, ойланту, ойлау» технологиясы – қазіргі жаһандану заманына төтеп бере алатын жаңа технология. Ұстаздың әр сабағы «әр оқушыны сабаққа ойланып келуге», немесе «сабақтан ойланып кетуіне, келесі сабаққа ой салуынан» құралып, оқушыны іздендіру, зерттеу жұмыстарына жетелеуден құралған. Білім жеке тұлғаға бағытталады, «оқушы» – ізденуші, зерттеуші, білімді өз ізденісі арқылы алушы, алған білімдерін шығармашылық деңгейге жеткізуші, өз көзқарастарын танытушы, өзін-өзі, бірін-бірі бағалаушы; «мұғалім» – ұйымдастырушы, қолдаушы, бағыт-бағдар беруші, ынталандырушы, жетелеуші.

Қазіргі оқыту технологиясындағы сыни ойлауға жетелеудің тәсілін ұстаздың технологиясының өн бойынан байқаймыз. «Қалай ойлайсындар... Өздерің осы шешімге келісесіңдер ме?...» деген сынды оқушының өз шешіміне, өз сыни ойлауына түрткі болып, ой салу Қ. Бітібаеваның технологиясының өзегі десек дәлелді. Яғни, сабақтағы оқушы ойының еркіндігі, құндылығы бағаланады, ал мұғалім әдеттегідей бағыттаушы, ұйымдастырушы, бағалаушы. Яғни, жаңартылған бағдарлама оқушының өзіндік ойын, пікірін тыңдауға, айтқыза білуге, сыни ойлауға жетелесе, Қ. Бітібаеваның технологиясында, ең алдымен, оқушының өз пікірі, ойына ден қоя отырып, олардың белсенді әрекеттері жүзеге асырылады. Ұстаздың еңбектеріне талдау жасасаңыз, оқушыны «оқырман» ретінде қабылдауды ұсынады, оларға оқулықтың, немесе ғалымдар жазған пікірлерді жаттанды айтқыздан гөрі, өз сыни көзқарасын танытуды ұсынады. Сонымен қатар оқыту жүйесінде тиімді қолданылып жүрген диалогтік оқытудың әдіс-тәсілдері, яғни топтық, жұптық жұмыстар Қ. Бітібаеваның іс-тәжірибесінде тиімді ұйымдастырылған. Оқушылардың жас ерекшеліктеріне сай топтық тапсырмалардың зерттеушілікке, проблема шешуге құрылуы, яғни әдебиетті пән ретінде ғана оқытпай, әдеби теориялық тұрғыдан ғылыми талдауларға жүгінуге негіздеген тапсырмалар үлгісін ұсынады.

Ғылыми еңбектермен жұмыс, қосымша материалдарды қолдану, өмірмен байланыстыру – бұл Қ. Бітібаеваның жаңа технологиясының бір ұстанымы. Жаңа білімді меңгерту үшін, ең алдымен, әр тақырыпты өткенде оқушының ғылыми еңбектермен дәлелді сөйлеуі мақсат етіледі. Оқушының өз ізденісі, одан кейін барып оқулық, мұғалім пікірі, топтағы көшбасшылық, ынтымақтастықтың үндестігі сынды әрекеттер жүзеге

асады. Ұстаздың технологиясындағы бағалаудың: оқушының «өзін-өзі», «бірін-бірі» бағалаулары, мұғалімнің кері байланысы тиімді ұйымдастырылған. Ұстаз жаттанды, дәстүрлі оқытудағы бағалау талаптарынан гөрі, бағалауда оқушының ішкі уәжін оятуды, сыни көзқарасы мен әділ шешім қабылдау жағына назар аудартады. Оқушылар мен мұғалімнің арасындағы байланыс, кері байланыс әр сабақта да қызу орын алады. Мұғалімнің әр оқушыны «өз ойы бар оқырман» деп қабылдауы, олармен сырласып, пікірлесіп, ой бөлісуі қазіргі оқытудағы оқушының «ішкі уәжін» ояту қағидасымен сабақтасып жатыр.

Қанипа Омарғалиқызының Әуезовті оқыту айналасындағы үш еңбегі - ұлы жазушы шығармашылығын тұтастай оқытуға арналған тұңғыш еңбектер. Қ. Омарғалиқызы М. Әуезов шығармаларын мектепте оқыту мәселесін көтерді, арнайы бағдарламасын жасап, оқытудың технологиясын, әдістемесін ұсынды. «М. Әуезовті оқыту мәселесіне негізделген еңбектерімізде де әдебиетті оқытудың күре тамыры – мәтінді талдаудың тың жолдары, ғылыми ізденіске негізделген, проблемалық оқыту, дамыта оқыту, жобалап оқыту технологиясына негізделген ғылыми-шығармашылық бағытындағы тапсырмалар жүйесі ұсынылған болатын», - деп түсінік береді [3, 2].

Ғалым Ә. Дайырова: «Қанипаның кітаптары, оқу құралдары, мақалаларының барлығы – әдебиетті оқыту ғылымына қосылған ерен еңбектер, іргелі зерттеулер», – деп баға береді [4, 212]. Осы пікірден Қ.Бітібаева еңбектерінің әдебиетті оқыту саласындағы құндылығын әрі қажеттілігін атап айтуға болады.

Бұл оқу құралдары озат тәжірибеге, дидактикалық теорияларға негізделіп жазылды. «М. Әуезов шығармашылығын оқыту», «Әдебиетті оқытудың тиімді жолдары» кітаптарында автор 1970-90 жылдардағы оқытудың неғұрлым озық тәсілі деп танылған «тиімділік» идеяларын басшылыққа ала отырып, М. Әуезовті оқушыларға жеңіл, оңтайлы жолдармен танытудың өзіндік жүйесін жасады. Жазушының өмірбаяны мен қайткерлік, ғалымдық, қаламгердің тұлғасын тұтастай таныту жолдарын, әңгімелері, драмалары мен ғылыми мұрасы, көсемсөздерін, басты кітабы «Абай жолы» дәуірнамасын оқытудың инновациялық технологиясын ұсынды [5, 30].

Қ. Бітібаева тереңдетілген бағдарламада жазушының көлемді де күрделі туындысы «Абай жолы» эпопеясын тұтастай талдап оқытудың тиімді жолдары мен әдістемесін ұсынады. Бұл туралы ғалым Ф. Оразбаева былай дейді: «Ұстаз М. Әуезов шығармашылығын тереңдете оқыту жолдарын көрсете отырып, оны оқушының жедел меңгеруіне айырықша назар аударады. Ұстаз Әуезов шығармашылығын 5 сыныптан 11 сыныпқа дейін тұтастай оқытудың бағдарламасын жасай отырып, ұлы жазушы қаламынан туған әңгімелерді, драмаларды, эпопеяны жүйелі түрде оқыту проблемасын

нақтылай түседі... М. Әуезовті оқыту туралы бұл кітап – әдебиетті терең білуге, ұлы қаламгерді жете танып, зерделеуге игі ықпал ететін ғылыми-педагогикалық еңбек», -деп бағдарламаның тиімділігін анықтап береді [6, 10].

Ғалым әдіскер-ұстаздың М. Әуезов шығармашылығын 5 сыныптан 11 сыныпқа дейін тұтастай оқытудың бағдарламасын жасаудағы шеберлігіне тоқталып, қаламгер шығармашылығын оқушылардың меңгеруіне ықпал ететін ғылыми-педагогикалық еңбек екенін көрсетеді.

«...Мектепте 4 томдық эпопеяны оқытудың (санаулы сағаттар ішінде) ерекше маңызды әрі қиын мәселе екендігі түсінікті. Ең алдымен, эпопеяның өзін оқытуды ұйымдастыра білу керек... [7, 83]. Ұстаз эпопеяны толық меңгерту үшін алдын-ала тапсырмалар берудің тиімділігін көрсетеді. Яғни, оқушының өзіндік ізденісін, сыныптан тыс оқып келуін ұйымдастырудың нәтижелі екендігіне көз жеткіземіз. Бұл жерде мұғалімнің тарапынан жетелеу, ұйымдастыру, түрткі болу, ынталандыру шаралары жүргізілетіндігі байқалады. Тапсырманы құрғақ бере салмай, оқушыларға эпопея бөлімдері бойынша басты оқиғаларды көмек-нұсқаулар беру арқылы кестеге толтырудың үлгісін ұсынды.

Кесте 1 – «Абай жолы» роман-эпопеясы [7, 84]

Бөлімдер	Басты оқиғалар	Басты кейіпкерлер
Қайтқанда	а) Абай Семейден елге оралады ә) Қодар мен Қамқа өлімі б) Абайдың ауырып қалуы, ақын Байтастардың Ұлжан мен Зереде қонақта болуы	Абай, Ұлжан, Зере, Құнанбай, Қодар, Қамқа, Майбасар, Бөжей, Сүйіндік т.б

Алдын ала берілетін тапсырманың тиімділігі: 4 томдық кітаптың әр бөлімдеріндегі басты оқиғаларды оқушылардың есте сақтауына, ондағы кейіпкерлердің іс-әрекеттерін талдау барысында көмегі зор екендігін көрсетеді. Оқушының білімді өз ізденісі арқылы алуына, көркем мәтінмен жұмыс жасауына, мәтіннен дәлелдемелер келтіруіне, талдау жұмыстарына негіз болған тапсырмалар жүйесін жасайды.

«...Мұғалім роман, эпопеяларды талдағанда, жоғарыда айтылғандай, бар мәні, қасиетін сақтай отырып, оқытуға талаптанып, соның оқушыға қонымды, тиімді жолдарын іздеулері керек...» [7, 85]. Ұстаз эпопеяда қаншама кейіпкерлер бейнесі болса, оларды тағдырлары тудырған проблемаларына орай маңайындағыларымен топтастыра отырып және басты образ, тарихи тұлға Абайдың төңірегіне жинақтайды. Мәселен, «Абай, феодалдық

қоғам және Құнанбайлар», «Абай, феодалдық қоғам және Дәркембайлар», «Абай, феодалдық қоғам және аналар» т.б.

Эпопеядағы кейіпкерлерді проблемалары төңірегінде топтап, жинақтап көрсетті. Оны төмендегі кестеден көреміз

Кесте 2 – «Абай жолы» роман-эпопеясы [7, 85]

Сабақ реті	Тақырыбы	Сабақтың түрлері
I сабақ	«Қазақтың ұлы ақыны» (эпопеяның жазылу тарихы)	Баспасөз сабағы (пресс-конференция)
II сабақ	«Шыңға шыққан жас шынар» (Абай бейнесі I-II кітап)	Проблемалық оқытуға негізделген практикалық сабақтар
III сабақ	«Атаның емес, Адам ұлымын» (Абай бейнесі III-IV кітаптар)	Іздендіру, зерттеу бағытындағы монолог, диалог сабақтар. Әдеби пікірталас
IV сабақ	«Адамның емес, Ата ұлдары» (Құнанбайлар әлемі)	Пікір қорғау сабақтары, реферат қорғау сабағы ретінде өткізуге болады
V сабақ	«Атасының қорлығы қосқандар» (Дәркембайлар бейнесі)	Әдеби-композициялық сабақ
VI сабақ	«Жарқ етпес кара көңілім...» (Әйелдер бейнесі)	Семинар сабағы
VII сабақ	«...Гүлдерім, дөңдерімнен ұрпақ-нәсіл қалар ма?» (Жастар бейнесі)	Ұлылар мінбесі сабағы.
VIII сабақ	«Өмірге көзімді ашқан» (Абайдың орыс достарының бейнесі)	Интеграциялық оқытуға негізделген.

«Абай жолы» роман-эпопеясындағы көтерілген мәселе, ондағы идея мен негізгі тартыстар, образдар галереясы, оның эпопеяның алтын дінгегі Абаймен бірлестікте алынуы туралы оқытуда ұстаз проблемалық талдау, образды талдаудың тиімділігін ұсынды. Эпопеяның арқауы болған кейіпкерлерді ірі тартыстар мен оқиғалар арқылы аша түседі.

Эпопея негізінде жатқан қадау-қадау ірі проблема, тартыстарды жіктеп береді. Эпопеяны осылай жіктеп беру оқушыларға оқиғалар мен кейіпкерлерді, олардың іс-әрекеттерін есте сақтауларына, көркем мәтінді талдауға, шығармашылық жұмыстар жасауларына жол ашады. Эпопеяның сюжетін, композициясын талдап оқытудың ұтымды тәсілі деп кейіпкерлерді іс-әрекеті, мінез-құлқына орай проблема айналасында топтастырып оқытуға, образды талдауға ерекше көңіл бөлуді талап етеді. Талдау барысында тиімді ұйымдастырылатын жұмыс түрлерін төмендегіше топтайды:

- Проблемалық сұрақтар, тапсырмалар.
- Танымдық іздендіруші, зерттеу әдісіне негізделген тапсырмалар (топтық, жалпы сыныптық, даралық)
- Шығармашылық дарынын, қабілетін дамытатын жұмыстар (инсценировка, иллюстрация, рөлге бөліп, мәнерлеп оқу, жазба жұмыстарының түрлері т.с.с)
- Мәтінмен, кітаппен жұмыс түрлері (практикалық тапсырмалар).
- Ғылыми еңбектермен жұмыс [7, 89].

Қ. Бітібаеваның технологиялық әрі педагогикалық шеберлігінің шыңы – «Ой тастау, ойланту, ойлау» технологиясы. Ол туралы педагогика ғылымдарының докторы Ш. Қ. Құрманбаева: «Ұстаздың әдебиетті оқыту пәлсапасы ой, ойлау, ойланту мәселелерінен тұрады. Әр сабақта оқушыға ой салу, ойланту ұстаздың әдістемесінің биік жемісі. Ол әдебиетті – ғылым, өнер пәні ретінде қарастырады. Байырғы әдістемемен оқытылып келе жатқан әдебиет пәніне жаңа бетбұрыс әкеліп, инновациялық технологиямен оқыту мәселесін қазіргі педагогика ғылымының күн тәртібіне қойды. Қазақ әдебиетін оқыту әдістемесін мүлде тың арнаға бұрды деуге болады» [8, 6].

Қ. Бітібаеваның «Ой тастау, ойланту, ойлау» технологиясын іс-тәжірибемізде жүйелі қолданып келеміз. Ұстаздың жаңа технологиясына негізделген қазақ әдебиетінен «Абай жолы» роман-эпопеясындағы кейіпкерлер әлемі» тақырыбындағы сабақты кіші ғылым академиясындағы ғылыми кеңес отырысы (жобалар қорғау) түрінде өткізу тиімді болды. Сабақта оқушыларға алдын-ала берілген танымдық, зерттеушілік тапсырмалар арқылы зерттеу жұмыстарын ұйымдастырдық. Сабақ барысында оқушылардың білімді өз ізденістері арқылы алуына, оны шығармашылық деңгейге жеткізулеріне қолдау көрсетіп отырылды.

Мақсаты. «Абай жолы» роман-эпопеясындағы образдар галереясы, оның эпопеяның алтын дінгегі Абаймен бірлестікте алынуы туралы түсінік беру. Эпопеяның өн бойындағы Абай дәстүрі, ұлылар үндестігі жайлы түсініктерін қалыптастыра отырып, оқушыларды ғылыми ізденіске жетелеу.

«Абай жолы» роман-эпопеясынан алған білімдерін жинақтау, қайталау; іздендіру, зерттеу жұмыстары арқылы шығармашылық жұмыстарға жетелеу.

Оқушылардың өз бетімен ізденуге, ғылыми ізденіске дағдыландыру. Проблеманы шеше білу, ғылыми негізде дәлелдеуге қалыптастыру, білімділік дағдыларын дамыту.

Адамзат әдебиеті, мәдениеті, өнері, рухани байлығынан іздену, оны құрметтеуге баулу. Әдемілік, сұлулықты қабылдауға, ұлтжандылық қасиеттерін қалыптастыру.

Сабақ төрт кезеңнен құрылды. I кезең Кіші ғылым академиясындағы кіші ғылыми кеңес отырысы. Танымдық іздендіруші, зерттеу әдісіне негізделген тапсырма бойынша екі оқушыға жоба қорғау ұсынылды:

I жоба: Абай дәстүрі М. Әуезовтің «Абай жолы» эпопеясында [9].

II жоба: «Абай жолы» эпопеясындағы образдар галереясы [9].

Берілген зерттеу жұмысы оқушылардың ғылыми деректермен жұмыс жасап, зерттеушілік ізденістерін таныта білді. Нақты дәлелдемелер мен деректерді презентациялап, жоба төңірегінде сұрақтар қойылып, өз тұжырымдарын ұсынды.

II кезеңде әдеби диагностикалық консилиум өткізілді. Қаралатын мәселе: «Абай жолы» эпопеясындағы тарихи және көркем шындық.

Құнанбай – Ділдә – Дәрмен бейнелерінің тарихи негізі және жазушының көркем шешімі туралы оқушылар ғылыми деректерден дәлелдемелер келтіріп, өз көзқарастарын, сыни ойларын талқыға салды.

III кезеңде «Абай жолының халық жолына ұласуы» атты бейнелік модель қорғау жүргізілді. «Абай жолы. Құнанбай жолы» тақырыбында модель қорғалып, дәлелдемелерді оқушылар мәтіннен, ғылыми деректерден келтірді. Осы тапсырмада «Миға шабуыл» сұрақтары арқылы оқушылардың сыни көзқарастарын танытуға жол ашылды, шағын әдеби пікірталас ұйымдастырылды.

VI кезеңде «Мен және «Абай жолы» атты идеялар презентациясы ұйымдастырылды. Оқушылардың алған білімдерін бүгінгі өмірмен байланыстыруына тапсырма тиімді болды. Өзін-өзі, бірін-бірі бағалау жұмыстарын жүргізу арқылы сабақты қорытындылап, коррекция жұмыстары жүргізілді.

Эпопеяны тұтастай оқытып талдау мұғалімнен жауапкершілікті талап ететіндігін ескертеді. Кейіпкерлерді топтап, немесе образды талдаудың жеткіліксіз екендігін сөз ете отырып, кейіпкер бейнесін ашатын штрих, деталь, өзге де мәселелер төңірегінен ізденіп, оны оқушыға ұғынықты, жинақы етіп, немесе тірек-сызбалар, көрнекіліктер арқылы жеткізудің тиімді тәсілін ұсынады. Сондай-ақ, сабақтың ғылымилығына аса назар аудартады, кейіпкерлерді талдауда, «көркем шындық пен тарихи шындықты» талқылауда ғылыми деректермен жұмыс жасаудың тәсілін көрсетеді.

«Шәкірт пен ұстаз арасындағы ынтымақтастық, әр ұстаздың шәкіртке өзіне тәуелді, өзінен төмен орындаушы деп қарамауы, оны білім мен тәрбие алудың объектісі ретінде ғана санамауы, ең бастысы, әр шәкіртті бас бостандығы өзіндегі егеменді еліміздің болашағы, соның бір азаматы деп тануы деген сөз», – деп Қанипа Бітібаева айтқандай [87, 4], әр оқушының тұлғалық қасиетін ашып, шығармашылық тұлға биігіне жеткізу – сабақтағы ұстанымымыз.

Қорытынды

Бүгінгі таңда ұлттық құндылығымыздың көзіне айналып отырған М. Әуезов шығармаларын жас ұрпаққа жеткізуде, оларды сөз өнеріне баулуда, шығармашылық жұмыстарға жетелеуде Қ. Бітібаеваның еңбектерінің ұстаздар қауымы үшін маңызы зор деп айта аламыз.

«Жазушы мұрасын тұтастай оқыту керек» деген пікірдің дау туғызатыны айдан анық. «Университет емес, санаулы сағаттарда Әуезовтің аса бай мұрасын мектепте таныту мүмкін бе?» деген сұрақтарға кезігіп жүрміз. Мәселе сағатта емес, мәселе ұстаз шеберлігінде, оның терең білімінде жатыр. Ізденімпаз ұстаз берілетін білім мазмұнының ең негізгі түйінді дәнін дөп басып, оны оқушыларға жеткізудің тың технологиясынан ізденсе, ол сұрақтың жауабы табылар еді», – деп М. Әуезов туындыларын мектепте оқытуда ұстаздар қауымынан жауапкершілікті талап ететіндігіне назар аудартады [1, 9].

Сөзімізді түйіндесек, Қанипа Омарғалиқызының М. Әуезовті мектепте оқыту еңбектері – әдебиеттану ғылымында, мұхартану ғылымында бағасы өлшеусіз құнды еңбектер. Қай еңбегін алмаңыз, М. Әуезовтің шығармаларын тұтастай оқытудың технологиясы, тиімді әдіс-тәсілдері, сабақ түрлері ұсынылады.

«Жазушы мұрасы ғасырдан-ғасырға жасай бермек. Ал оны жас ұрпаққа жеткізу айналасындағы ізденістер де толастамақ емес» [10, 118]. М. Әуезовті оқытуға арналған ұстаздың еңбектері іздеушілерін табуда. Оған дәлел, ұстаздың жаңа технологиясы, ғылыми еңбектері еліміздің әр түкпіріндегі ұстаздар тәжірибесіне кеңінен енгізілуде, бағдаршамына айналуында жатыр.

Пайдаланған деректер тізімі

1 **Бітібаева, Қ. О.** Әдебиет пәнін оқытудың тиімді жолдары [Мәтін]. – Алматы : Рауан, 2009. – 200 б.

2 **Бітібаева, Қ. О. М.** Әуезов шығармашылығын оқыту [Мәтін]. – Алматы : Республикалық баспа кабинеті, 1994. – 94 б.

3 **Бітібаева, Қ. О. М.** Әуезов туындыларын мектепте оқыту [Мәтін]. – Алматы : Мектеп, 2002. – 120 б.

4 **Ферхо, С., Байхонова, С., Токпатаев, У., Құрманова Ж.** Аңызға айналған ұстаз [Мәтін]. – Өскемен, 2005. – 224 б.

5 **Келгембаева, Б. Б.** Қазақ педагогикасының көрнекті өкілі [Мәтін]. - Шымкент : ЯССЫ, 2009. – 160 б.

6 **Оразбаева, Ф. Ш.** Дарынды педагог, қарымды әдіскер // «Қазақ әдебиеті – тұлғаның рухани дамуының бастауы» халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференцияның материалдар жинағы. – Алматы, 21-22 желтоқсан, 2005. – 356 б.

7 **Бітібаева, Қ. О.** Әдебиетті оқыту әдістемесі [Мәтін]. – Алматы : Рауан, 1997. – 288 б.

8 **Құрманбаева, Ш. Қ.** «Ой тастау, ойланту, ойлау» технологиясы // Білім көшбасшысы. Ғылыми-әдістемелік және педагогикалық журнал. - 2014. – № 1. – 6 б.

9 **Әуезов, М. О.** Абай жолы. роман-эпопея [Мәтін]. – Алматы : Жазушы, 2007. – 384 б.

10 **Бітібаева, Қ. О.** Әдебиетті тереңдетіп оқыту [Мәтін]. – Алматы : Мектеп баспасы, 2003. – 285 б

References

1 **Bitibayeva, K. O.** Adebiet panin okytudyn tiimdi joldary [Effective ways of teaching literature] [Text]. – Almaty : Rauan, 2009. – P. 200

2 **Bitibayeva, K. O.** M. Ayezov Shyǵarmashylygyn okytu [Teaching M. Auezov's creativity] [Text]. – Almaty : Mektep, 2002. – P. 120

3 **Bitibayeva, K. O.** M. Ayezov tuyndylaryn mektepte okytu [Teaching Mukhtar Auezov's works at school] [Text]. – Almaty : Mektep, 2002. – P. 120

4 **Ferho, C., Baihonova, C., Tokpataev, U., Kurmanova, Zh.** Anyzga ainalgan ustaz [The legendary teacher] [Text]. – Ust-Kamenogorsk : TOO «Media-Alians», 2005. – P. 224

5 **Kelgembayeva, B. B.** Kazak pedagogikasynyn kornekti okili [An outstanding representative of Kazakh pedagogy][Text]. – Shymkent : ASSY, 2009. – P. 160

6 **Orazbayeva, F. SH.** Daryndy pedagog, qapymdy adisker // «Qazaq adebiyeti – tylganyн pyhani damyinin bastayi» qalyqaralyq gylymi-tazhipibelik konferenciyanyn materialdar zhinagy [Talented teacher, active methodologist // collection of materials of the international scientific and practical conference «Kazakh literature - the beginning of spiritual development of the individual»]. – Almaty, 21–22 zheltoksan, 2005. – P. 356

7 **Bitibayeva, K. O.** Adebietti okytu adistemesi [Methods of teaching literature] [Text]. – Almaty : Rauan, 1997. – P. 288

8 **Qyrmanbaeva, SH. K.** «Oi tastay. oilantu. oilay» tehnologiasy. In Bilim koshbashysy. Gylymi-adistemelik gane pedagogikalыk gurnal. – 2014. – № 1. – P. 6.

9 **Aueзов, M. O.** «Abai zholy» roman-epopeyasы. 1-tom. [Novel-epic «the way of Abai»] [Text]. – Almaty : Zhazushy, 2009. – P. 365.

10 **Bitibayeva, K. O.** Adebietty terndetip okyты [In-depth study of literature] [Text]. – Almaty : Mektep, 2002. – P. 120.

Материал 11.03.22 баспаға түсті.

*М. К. Мукашева¹, А. М. Картаева²

^{1,2}Восточно-Казахстанский университет

имени Сарсена Аманжолова,

Республика Казахстан, г. Усть-Каменогорск.

Материал поступил в редакцию 11.03.22.

ЭФФЕКТИВНЫЕ СПОСОБЫ ОБУЧЕНИЯ ЭПОПЕЕ «ПУТЬ АБАЯ» (ПО НОВОЙ ТЕХНОЛОГИИ КАНИПЫ БИТИБАЕВОЙ)

В статье рассказывается о педагогическом вкладе учителя-методиста Битибаевой Канипы Омаргалиевны в науку о литературоведении и методах преподавания литературы. В исследованиях К. Битибаевой по обучению М. Ауэзова в школе подробно рассмотрены технология и методика преподавания романа-эпоса «Путь Абая». В основной части будут представлены эффективные приемы и методика преподавания романа-эпоса «Путь Абая» в целом, изложенные в углубленной программе К. Битибаевой. Даны разъяснения технологии учителя, определена его роль. С технологией К. Битибаевой «Ой тастау, ойланту, ойлау» роман-эпоса «Путь Абая» изучается за считанные часы и в целом анализирует эффективно организованные формы работы. Работа над научными трудами, использование дополнительных материалов, связь текста с жизнью доказывают тесную взаимосвязь в педагогической технологии. Показаны эффективные пути практического применения педагогической идеи К. Битибаевой, определившие ее значение в современной системе обучения. В заключительной части статьи автор, изучая новаторские изыскания К. Битибаевой, предлагает примеры уроков, на практике применявших эффективные методы и приемы, задания, которые приведут учащихся к исследованиям. В современной системе обучения у К. Битибаевой преобладает

новизна, жизнеспособность технологии и используется в практике педагогической общественности.

Ключевые слова: технология, обучение эпопее, методика, проблемное обучение, художественный текст, анализ изображений.

**М. К. Mukasheva¹, А. М. Kartaeva²*

^{1,2}Sarsen Amanzholov East Kazakhstan University,

Republic of Kazakhstan, Ust-Kamenogorsk.

Material received on 11.03.22.

TEACHING THE EPIC «THE WAY OF ABAY» (BASED ON THE NEW TECHNOLOGY OF K. BITIBAeva)

The article describes the pedagogical work of the methodologist Kanipa Omargaliyevna Bitibaeva in the science of literary studies and methods of teaching literature. In the research works of K. Bitibaeva on teaching M. Auezov at school, the technology and methodology of teaching the novel-epic «The Way of Abai» are considered in detail. The main part presents effective ways and methods of teaching as a whole, presented in the in-depth program of K. Bitibaeva. The teacher's technology and role are explained and determined. In a few hours, the novel-epic «The Way of Abai» by K. Bitibaeva's technology «throw thoughts, think, think» will be taught and analyzed in general, which will effectively organize the types of work. Working with scientific works, the use of additional materials, and the connection of text with life prove that the teacher's technology is inextricably linked. In the final part of the article, the author presents examples of lessons that use effective methods and techniques in practice, tasks that lead students to research. In the modern system of education, K. Bitibaeva's technology is dominated by innovation, viability and is used in the practice of teachers.

Keywords: technology, epic-teaching methods, types of lessons, problem-based learning, literary text, image analysis.

Теруге 11.03.2022 ж. жіберілді. Басуға 31.03.2022 ж. қол қойылды.

Электронды баспа

2,76 МБ RAM

Шартты баспа табағы 14,27. Таралымы 300 дана. Бағасы келісім бойынша.

Компьютерде беттеген: А. К. Темиргалинова

Корректор: А. Р. Омарова

Тапсырыс № 3880

Сдано в набор 11.03.2022 г. Подписано в печать 31.03.2022 г.

Электронное издание

2,76 МБ RAM

Усл. печ. л. 14,27. Тираж 300 экз. Цена договорная.

Компьютерная верстка: А. К. Темиргалинова

Корректор: А. Р. Омарова

Заказ № 3880

«Toraighyrov University» баспасынан басылып шығарылған

Торайғыров университеті

140008, Павлодар қ., Ломов к., 64, 137 каб.

«Toraighyrov University» баспасы

Торайғыров университеті

140008, Павлодар қ., Ломов к., 64, 137 каб.

67-36-69

e-mail: kereku@tou.edu.kz

www.vestnik.tou.edu.kz